

Epos o Gilgamešovi

Komentář k dílu :

Nejstarší literární památka světové literatury vznikla v ústní podobě již ve 3. tisíciletí před naším letopočtem. První písemné zpracování je v sumerském jazyce pochází z 2. tisíciletí před naším letopočtem. Po jeho nález v 19. století bylo z původního téměř dvojnásobného počtu rozluštno asi 2 000 veršů. Text byl napsán na dvanácti hliněných destičkách klínovým písmem a nejlépe dochována nám zůstala verze ze 7. století před naším letopočtem, která pochází z knihovny asyrského krále Aššurbanipala ve starověkém městě Ninive.

Komentář k ukázce

Protože existuje mnoho zpracování původního textu, ukázky jsou vybrány jak z původního veršovaného zpracování přeloženého L. Matoušem, tak z prozaické verze V. Zamarovského.

Gilgameš zabije se svým přítelem Enkiduem strážce cedrových lesů Chuvavu a nebeského Býka, kterého na ně poštvá bohyně lásky Ištar. Gilgameš urazí bohyni odmítnutím sňatku a Enkidu za trest umírá. Vydává se tedy za Uta-napištim hledat nesmrtelnost.

Ukázka 1:

Tu pravil Uta-napištim jemu, Gilgamešovi:

„Gilgameši, tys přišel sem namáhaje se a trmáčeje.

Co ti mám dát, až vracet se budeš do své země?

Slovo skryté chci vyjevit tobě,

o rostlině, jež život dává, chci říct tobě.

Kořeny rostliny té se bodláčí podobají,

její píchnutí růži. Do rukou tě píchne.

Až se zmocní tvé ruce rostliny té, pak nalezneš život!“

Když to uslyšel Gilgameš, otevřel ...

těžké kameny uvázal na své nohy.

Táhly jej dolů na dno šírého moře.

I popad rostlinu, třebaš jej do ruky píchla.

Pak těžké kameny odříz od nohou svých

a na břeh jej odneslo moře.-

I mluví Gilgameš k němu, k lodivodu Uršanabimu:

„Uršanabi, rostlina tato je rostlina proti neklidu,

zkrze niž člověk uzdravení dosáhnout může.

Do Uruku hrazeného odnést ji chci a dát jíst

a tak rostlinu vyzkoušet.

Její jméno je „Mladým stává se stařec“.

I já z ní chci jíst a k svému mládí se vrátit.“

Na cestě Gilgameše se poprvé v literatuře setkáváme s potopou světa:Ukázka 2:

Zrána luskům dal dštít, večer pak pšenici.

Na vzhled bouřného mraku jsem zíral,

bylo to mračno na pohled strašné.

Vstoupil jsem do lodi, za sebou uzavřel dveře.

K vysmolení lodi Puzur-Amurrovi, lodivodu,

svěřil jsem palác i s jeho jméním.

Jakmile zazářil první třpyt jitra,

ze základu nebes mrak černý vystoupil, bůh Adad hřímal v něm,

Šullat a Chaniš kráčejí vpředu.

Kráčejí co nosiči trůnu přes hory,

země, Erragal stavidla vytrhne.

Kráčí bůh Ninurta a nechá přetékat hráze.

Anunnakové pochodně zvedli

a jejich záři zemi zažehují.

Zděšení z Adada stoupá až k nebi,

veškeren jas v temnotu mění.

Zem širá jak hrnec se tříští.

Po celý den vál jižní vítr,

dul prudce, vodami přikryl horstva,

jak vřava bitevní napadal lidi.

Bratr již ani nevidí bratra,

a lidi s nebe již poznati nelze.

Tu sami bozi se potopy lekli,
prchnuvše vystoupili až k Anovu nebi.
Jako psi choulí se bozi, skrčeni na rampě jeho.
Jako rodička Ištar křičí,
naříká: vládkyně bohů krásnohlasá:
,Někdejší dnové v bahno se přeměnili,
protože zlo jsem kázala ve shromáždění bohů.
Jak jen jsem mohla zlo kázat ve shromáždění bohů,
vyhlásit válku ke zničení lidstva,
já, já, která jsem zrodila lidstvo?
Jak potěr rybí teď moře plní.‘
A bozi Anunnakové naříkají s ní.
Bohové sedí schouleni v pláči.
Mlčí jejich rty...
Po šest dnů a nocí sedm
burácel vítr a potopa s bouří pokryla zem.
A když sedmý nadešel den, jižní vítr zastavil potopu i boj,
jejž bojoval jak šiky vojsko
Uklidnilo se moře, zmlkla bouře, potopa ustala.
Na počasí jsem se díval, všude zavládlo ticho
a všechno lidstvo v bahno se proměnilo.
Jak střecha rovný se prostíral močál.
Poklop jsem otevřel a na mou tvář dopadl paprsek světla.
Poklek jsem, used a zaplakal
a po mé tváři kanuly slzy.

Komparativní texty:

1. Prozaické zpracování potopy světa - V. Zamarovský :

Po celý den dul prudký jižní vítr; zuřivě vyl a vodami přikryl horstva, jako bitevní vřava napadal všechno, co žilo na zemi. Bratr neviděl bratra, lidi nebylo možné z výšin nebe poznat, pluli po vodě jako rákosová stébla. Jako mraveniště zmizela v přívalu vln města, do vod se kácely také chrámy bohů. V té chvíli se sami bohové potopy lekli, prchli ze svých sídel a skryli se až pod Anuovým nebem; jako psi schoulení mačkali se tam na jeho rampě. Tehdy zvolala bohyně Ištar: „Kéž by se v bahno proměnil onen den, kdy jsem k této pohromě dala souhlas! Jak jsem mohla dopustit takové zlo, jak jsem mohla souhlasit se záhubou celého lidstva! Naříkám nad lidmi, kteří se měli množit a zaplňovat zemi, a nyní zaplňují moře jako vodní havěť!“ Anunnakové propukli v pláč a ostatní bohové také, hrůza a strach jim zapečetily ústa.

Šest dní a sedm nocí burácel jižní vítr, vlny se srážely jako šiky vojska a házely těžkou lodí nahoru a dolů; potopa přikryla zem. Když přišel sedmý den, vítr zastavil vody a ustal, utichlo moře, uklidnila se bouře, rozhostilo se ticho. Pohlédl jsem ven, všechno pokrýval močál, nezvalo se nic, veškeré lidstvo pohltilo bahno... Otevřel jsem poklop a na tvář mi dopadl paprsek slunce; poklekl jsem na kolena, hořce jsem zaplakal, tvář mi zalily slzy. Potom jsem vstal a od rána do večera hledal jsem na obzoru břehy. Dvanáctkrát dvanáct dvouhodin muselo uplynout, než jsem spatřil ostrov. Byla to hora Nisir, jež svým vrcholem vyčnívala z vln, a moje loď u ní přistála.

2. Potopa světa v biblickém zpracování :

Potom řekl Hospodin k Noé:

Vejdiž ty i všechna čeled' tvá do korábu;
nebo jsem tě viděl spravedlivého před sebou v národu tomto.

Ze všech hověd čistých vezmeš sobě sedmero a sedmero,
samce a samici jeho, ale z hověd nečistých dvě a dvě,
samce a samici jeho.

Z ptactva také nebeského sedmero a sedmero, samce a samici,
aby živé bylo zachováno símě na vší zemi.

Nebo po dnech ještě sedmi já dštíti budu na zemi
za čtyřiceti dnů a čtyřiceti nocí;

a vyhladím se svrchku země všelikou podstatu,
kterouž jsem učinil.

Tedy učinil Noé všechno tak, jakž mu přikázal Hospodin.

(Byl pak Noé v šesti stech letech, když ta, potopa přišla na zemi.)

A protože přišel Noé a synové jeho, i žena, jeho,
i ženy synů jeho s ním k korábu, pro vody potopy.

Z hověd také čistých i z hověd nečistých, i z ptactva a ze všeho,
což se hýbe na zemi,

po dvěma vešli k Noé do korábu, samec a samice,
tak jakž byl rozkázal Bůh Noé.

Stalo se pak po sedmi dnech, že vody potopy přišly na zemi.

Léta šestistého věku Noé, druhého měsíce sedmnáctého dne
téhož měsíce, v ten den protrženy jsou všechny studnice propasti veliké,
a průduchové nebeští otevírání jsou.

I byl příval na zemi čtyřiceti dní a čtyřiceti nocí.
Toho dne všel Noé, Sem a Cham i Jáfet, synové Noé,
žena Noé, a tři ženy synů jeho s ním do korábu.
Oni i všeliký živočich podlé pokolení svého,
i všelijaké hovado podlé pokolení svého,
a všeliký zeměplaz, kterýž se hýbe na zemi,
podlé pokolení svého, i všelijaké ptactvo vedlé pokolení svého,
všelijací ptáci, všecko, což křídla má.
Vešli k Noé do korábu, po dvěma ze všelikého těla,
v němž byl duch života. .
A, což jich vešlo, samec a samice ze všelikého těla vešli,
tak jakž byl přikázal jemu Bůh, a zavřel Hospodin po něm.
A když byla potopa za čtyřiceti dnů na zemi,
tedy rozmnoženy jsou vody, až i vyzdvihly koráb,
a vznesly jej od země.
Nebo zmohly se vody a rozmnoženy jsou velmi nad zemí,
i splýval koráb na vodách.
A tak náramně rozmohly se vody nad zemí.
že přikryty jsou všechny hory nejvyšší,
kteréž byly pode vším nebem.
Patnácte loktů zvýší rozmohly se vody,
když přikryty jsou hory.
I umřelo všeliké tělo, kteréž se hýbe na zemi,
tak z ptactva, jako z hovada a živočichů,
i všelikého hmyzu, kterýž se plazí po zemi, i každého člověka. Všecko, což mělo dýchání ducha života v
chřípích svých,
ze všeho, což bylo na suše, pomřelo.
A tak vyhladil Bůh všelikou podstatu, kteráž byla na tváři země,
od člověka až do hovada, až do zeměplazu, a až do ptactva nebeského, vyhlazeno jest, pravím, z země; a
zůstal toliko Noé,
a kteříž s ním byli v korábu.
I trvaly vody nad zemí za sto a padesáte dnů.

Potopa přestala, Noé vyšel z korábu a oběti Bohu obětoval

Rozpomenul se pak Bůh na Noé, i všechny živočichy a všechna hovada, kteráž byla s ním v korábu; pročez
vedl Bůh vítr na zemi,
i zastavily se vody..
A zavřiny jsou studnice, propasti i průduchové nebeští,
a zastaven jest příval z nebe.
I navrátily se vody se svrchku země,
odcházejíce zase, a opadly vody po stu a padesáti dnech.
Tak že odpočinul koráb sedmého měsíce,
v sedmnáctý den toho měsíce na horách Ararat.
Když pak vody odcházely a opadávaly až do desátého měsíce, prvního dne téhož desátého měsíce ukázali
se vrchové hor.
I stalo se po čtyřiceti dnech, otevřev Noé okno v korábu,
kteréž byl udělal"
vypustil krkavce, kterýžto vyletuje zase se vracoval,
dokudž nevyschly vody na zemi.

Potom vypustil holubici od sebe, aby věděl,
již-li by opadly vody se svrchku země.
Kterážto když nenašla, kde by odpočinula noha její,
navrátila se k němu do korábu; nebo vody byly po vsí zemi.
On pak vztáhna ruku svou, vzal ji,
a vnesl k sobě do korábu.
A počekal ještě sedm dní jiných,
a opět vypustil holubici z korábu.
I přiletěla k němu holubice k večeru, a aj,
list olivový utržený v ústech jejích.
Tehdy poznal Noé, že opadly vody se svrchku země.
I čekal ještě sedm dní jiných, a opět vypustil holubici,
kterážto nevrátí se k němu více.
I stalo se šestistého prvního léta,
v první den měsíce prvního, že vyschly vody na zemi.
I odjal Noé přikrytí korábu a uzřel, ano
již oschl svrček země.

3. Indické podání pověsti o potopě světa :

Manu si přinesl ráno vodu na mytí, tak jako se ještě dnes přináší k mytí obou rukou. Během toho jak se myl, připlula mu do rukou ryba. Řekla mu : „Skryj mě! Chci tě zachránit!“ „Před čím mě chceš zachránit?“ ptá se muž. „Povodeň spláchne vše na zemi. Před ní tě chci zachránit.“ „A proč to děláš?“ Ryba odpověděla : „Dokud jsme ještě docela malé, hrozí nám četná nebezpečí a zvláště to, že nás sežerou větší ryby. Skryj mě ve svém džbánu! Až vyrostu, vykopej jámu a ukryj mě do ní. A když i z jámy vyrostu, odnes mě k moři a hod' mě do něj. To již budu všem nebezpečnostvím odrostlá. Potom v tom a tom roce přijde povodeň. Postav loď a čekej na mě. Když voda vystoupí vzhůru, jdi na loď. Potom tě zachráním.“ Manu rybku skryl, v příslušné době odnesl k moři a hodil ji do něj. A v tom roce, který ryba předpověděla, postavil loď a čekal. Když voda vystoupila vzhůru, odešel na loď. Tu k němu připlula ryba. Manu přehodil přes její roh smyčku a ryba jej odtáhla na severní hory do Himaláje.

4. text o rozluštění klínového písma eposu

Při vykopávkách v troskách města Ninive objevil britský archeolog Austen H. Layard zbytky Aššurbanipalovy knihovny, jež obsahovaly přes 20 000 hliněných tabulek popsaných neobyčejně složitým a tehdy nesrozumitelným klínovým písmem. Dopravil je do Londýna, kde se dostaly do Britského muzea, aby čekaly na rozluštění a zpracování. V té době nikdo netušil, že mezi nimi jsou také tabulky s Eposem o Gilgamešovi, o němž se ostatně vědělo jen tolik, že prý kdysi existoval. Klínové písmo vzdorovalo vědcům dlouhé desítky let, až roku 1872 objevil Brit George Smith zlomek velké tabulky, jež pocházela z Eposu o Gilgamešovi. Její překlad vzbudil přímo senzací: obsahovala totiž popis potopy světa, a to zčásti přesně stejnými slovy jako bible. Tabulce však chyběl konec. Smith se tedy vypravil do Ninive a tam jej v opuštěných rozvalinách jakoby zázrakem našel. Další archeologové vykopali pak další zlomky tohoto eposu, jiné se pak našly mezi tabulkami v jiných muzeích, do nichž se dostaly z dřívějších vykopávek.

Otázky k ukázce č.2 :

- 1.Najděte v textu přirovnání
- 2.Najděte v textu příklady personifikace
- 3.Zamyslete se nad důvodem, proč se Ištar pomstila Eukidovi, nikoli Gilgamešovi
- 4.Jaká číselná symbolika se nachází v textu?
- 5.Porovnej sumerský výklad potopy světa s biblickým
- 6.Vysvětlete význam slov : dštít, vysmolení, stavidlo, jas, vřava, rybí potěr, šik, kanuly
- 7.Pojmenujte tvary slov a vysvětlete odlišnosti od současné češtiny : poznati, prchnuvše
- 8.Jaký význam má v textu nedokončená výpověď - Mlčí jejich rty...
- 9.Zkuste v odborné literatuře vyhledat úlohu bohů uvedených v textu
- 10.V jakém dnešním státu se nacházelo starověké město Ninive?
- 11.Definujte žánr eposu a nalezněte charakteristické znaky v ukázce
- 12.V čem se Gilgameš chová jako bůh, v čem jako člověk?
- 13.V čem se projevují motivy přátelství, bojovníka i poutníka v postavě Gilgameše?

Doporučená a použitá literatura :

Matouš, Lubor : Epos o Gilgamešovi, Čs.spisovatel 1976

Zamarovský, Vojtěch : Gilgameš, Albatros 1983

Dorazil, Otakar : Poklady starověkého písennictví, Hokr 1947

Kéki, Béla : 5000 let písma, Mladá fronta 1984

Balabán Milan, Tydlitátová Veronika : Gilgameš, Vyšehrad 2002

Kronika lidstva, Fortuna Print, Bratislava 1992